

Z okazji swego jubileuszu 40-lecia w październiku 1984 r. IZ zorganizował ogólnopolską sesję naukową poświęconą narodzinom i rozwojowi polskiej myśli zachodniej. Sesję zaszczylił swoją obecnością członek Biura Politycznego KC PZPR, minister spraw zagranicznych PRL Stefan Olszowski. Materiały z sesji opublikowano w „Przeglądzie Zachodnim”. Ponadto wydawnictwo IZ podjęło inicjatywę i przygotowało do druku monografię Mariana Mroczyki pt. *Polska myśl zachodnia* oraz Bernarda Piotrowskiego *Badania niemcoznawcze w Uniwersytecie Poznańskim w latach 1919 - 1939*.

21 - 22 marca 1985 r. przeprowadzono właściwe obchody jubileuszu 40-lecia IZ. W dniu 21 marca odbył się Walny Zjazd Członków IZ, który na wniosek grupy członków podjął uchwałę o nadaniu instytutowi imienia jego założyciela prof. dra Zygmunta Wojciechowskiego. W tym samym dniu przeprowadzono uroczystość jubileuszową. Dyrektor IZ przedstawił referat obrazujący osiągnięcia instytutu. Następnie po raz pierwszy w historii tej placówki wręczono nagrody naukowe za publikacje podejmujące problematykę ziem odzyskanych, granicy zachodniej Polski oraz historii Niemiec i stosunków polsko-niemieckich. Przyznano 2 pierwsze, 5 drugich i 7 trzecich nagród. Wydawnictwom zasłużonym w publikowaniu tych prac wręczono dyplomy uznania. W 1974 r. z okazji 30-lecia IZ odznaczony został Orderem Sztandaru Pracy I klasy. Z okazji 40-lecia uzyskał on odznakę za zasługi rad narodowych województw leszczyńskiego, koszalińskiego i pilskiego. Pracownicy IZ otrzymali wiele odznaczeń państwowych i regionalnych. Odznaczona została również 7 osobowa grupa osób współdziałających z Z. Wojciechowskim przy założeniu IZ w 1944/45 r. Odznaczenia wręczył przewodniczący Rady Państwa PRL prof. Henryk Jabłoński. Do instytutu napłynęło wiele gratulacji i życzeń z kraju i zagranicy. W następnym dniu (22 III) przeprowadzono obrady sesji naukowej poświęconej roli ziem zachodnich i północnych (Ziem Odzyskanych) w rozwoju PRL*.

Antoni Czubiński

WALNE ZEBRANIE CZŁONKÓW INSTYTUTU ZACHODNIEGO

Dnia 21 marca 1985 r. w Sali Czerwonej Pałacu Działyńskich w Poznaniu odbyło się Walne Zebranie Członków Instytutu Zachodniego. Porządek obrad był następujący:

1. Zagajenie.
2. Odczytanie protokołu Walnego Zebrania z dnia 2 kwietnia 1984 r.
3. Sprawozdanie Władz Instytutu Zachodniego z działalności w 1984 r.
4. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
5. Dyskusja nad sprawozdaniami.
6. Podjęcie uchwały o udzieleniu Dyrekcji IZ absolutorium.
7. Powołanie nowych członków IZ.
8. Rozpatrzenie wniosku grupy członków w sprawie zmiany nazwy Instytutu Zachodniego.
9. Wolne wnioski.

* Materiały sesji publikujemy w działach „Artykuły” oraz „Materiały” niniejszego zeszytu (przyj. red.).

1. Zebranie otworzył prezes Kuratorium IZ, prof. dr hab. Marian Wojciechowski serdecznie witając zebranych. Mówca zaproponował uzupełnienie porządku obrad o punkt dotyczący zmiany statusu Instytutu Zachodniego jako stowarzyszenia na status towarzystwa wyższej użyteczności i przesunięcie go na miejsce punktu 9 przed wolnymi wnioskami. Zebrani zaakceptowali zaproponowaną zmianę porządku obrad. W prezydium Zebrania zasiadli: prof. dr hab. Władysław Markiewicz, prof. dr hab. Henryk Olszewski, prof. dr hab. Antoni Czubiński oraz prof. dr hab. Janusz Pajewski.

Zebrani uczcili minutą ciszy pamięć zmarłych w roku ubiegłym Członków Instytutu Zachodniego: Józefa Winiewicza — byłego wiceministra spraw zagranicznych PRL, prof. dra Zdzisława Grota, prof. dra Henryka Łowmiańskiego, prof. dra Czesława Pilichowskiego i redaktora Janusza Matuszyńskiego.

2. Protokół Walnego Zebrania Członków Instytutu Zachodniego, które odbyło się 2 kwietnia 1984 r., opublikowano w „Przeglądzie Zachodnim” nr 5/6, 1984 — zrezygnowano więc z jego odczytania.

3. Ze względu na przedstawienie działalności IZ w czasie przedpołudniowych uroczystości 40-lecia powstania Instytutu Zachodniego prof. dr hab. A. Czubiński zwrócił się do zebranych z prośbą o zwolnienie go z ponownego omówienia działalności Dyrekcji. Ponadto sprawozdania Dyrekcji, jak i sprawozdania Kuratorium oraz Rady Naukowej zostały opublikowane w osobnej broszurze dostarczonej Członkom IZ, w związku z czym zrezygnowano z ich odczytania.

4. Protokół Komisji Rewizyjnej przedstawił jej przewodniczący, prof. dr hab. Józef Boroń. Mówca stwierdził, iż zwiększony został preliminarz budżetowy IZ o około 5 mln zł., jednakże przydzielone dotacje spłynęły w formie rat niekorzystnie rozłożonych w czasie. Zwiększone były również wpływy ze sprzedaży wydawnictw. Niestety nadal, mimo podjętych działań, opłacanych jest tylko 35% składek. Komisja Rewizyjna zwróciła uwagę na znaczne wydatki związane z opłatami pocztowymi za wysyłkę np. wydawnictw Instytutu. Zaproponowała, by IZ zwrócił się do poczty o zryczałtowanie tych opłat, co prawdopodobnie zmniejszyłoby koszty. Komisja podkreśliła, iż wzrost środków przydzielonych Instytutowi został zniwelowany przez wzrost cen i płac.

Komisja Rewizyjna uznała, iż dokumentacja finansowa Instytutu prowadzona jest prawidłowo. Nadal brak perspektyw na poprawę warunków lokalowych. Instytut Zachodni odczuwa niedostatek środków reprografii.

Odnośnie do działalności podstawowej Instytutu Zachodniego prof. J. Boroń stwierdził, iż przyjęto do pracy 7 osób, w tym 4 pracowników naukowych. Nie odnotowano w okresie sprawozdawczym zamknięcia przewodu doktorskiego bądź habilitacyjnego. Działalność wydawnicza nadal napotyka na trudności, co objawia się m. in. w nierytmiczności wydawania publikacji. Ten stan rzeczy — zdaniem przewodniczącego Komisji Rewizyjnej — powinien ulec zmianie. Prof. J. Boroń stwierdził, iż w omawianym okresie Instytut Zachodni nie odnotował szczególnych osiągnięć; zdołał utrzymać normalne tętno swej działalności, co w obecnej trudnej sytuacji gospodarczo-politycznej kraju zasługuje na uznanie.

Mówca w imieniu Komisji Rewizyjnej zwrócił się do zebranych z wnioskiem o udzielenie Dyrekcji IZ absolutorium.

5. Nikt z zebranych nie wyraził woli zabrania głosu, zatem Przewodniczący Zebrania uznał ten fakt za aprobatę sprawozdań.

6. Przewodniczący Zebrania poddał pod głosowanie wniosek Komisji Rewizyjnej o udzielenie Dyrekcji Instytutu Zachodniego absolutorium. Walne Zebranie uchwaliło ten wniosek jednogłośnie.

7. Prof. M. Wojciechowski przedstawił w imieniu Kuratorium listę kandydatów na członków IZ: dr Włodzimierz Borodziej, doc. dr hab. Janusz Faryś, prof. dr Janusz Kroszel, dr Eugeniusz Cezary Król, red. Jerzy Kołtuniak, red. Aleksander Nowak, doc. dr hab. Albert Pawłowski, prof. dr hab. Stanisław Salmonowicz, dr Janusz Sawczuk, dr Tadeusz Kotłowski, prof. dr hab. Jerzy Pietrucha, dr Romuald Gelles, dr Leonard Smolka, dr Bogdan Łukaszewicz, doc. dr hab. Radosław Cybulski, doc. dr hab. Bogdan Kroll oraz dr hab. Stanisław Łach.

Przewodniczący Zebrania zaproponował, by Członkowie zgłosili również inne kandydatury. Red. Tadeusz Kajan w imieniu red. Edmunda Męclewskiego i własnym zgłosił Józefa Dubiela, byłego ministra Ziem Odzyskanych i sekretarza generalnego PZZ, publicystę i redaktora m. in. Zachodniej Agencji Prasowej, Polskiej Agencji Interpress, współzałożyciela Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich. Ambasador Wacław Piątkowski zaproponował jako kandydata na członka IZ dra Jana Misztala, pracownika naukowego Politechniki Śląskiej, członka Międzyuczelnianego Zespołu Niemcoznawczego. Następnego kandydata, dra Sylwestra Kaczkowskiego, dyrektora Departamentu Archiwalnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych zgłosił doc. dr hab. Jerzy Kozęński. Prof. dr hab. Krzysztof Kwaśniewski zarekomendował prof. dra hab. Władysława Jachera, dyrektora Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, natomiast doc. dr hab. Mirosław Cygański zaproponował doc. dra hab. Jana Korbela, prodziekana WSP w Opolu, od lat zajmującego się problematyką niemiecką, szczególnie zagadnieniami migracji ludności między Polską a RFN. Ostatnią kandydaturę doc. dra hab. Stanisława Malarskiego, pracownika Instytutu Śląskiego w Opolu, kierownika badań odrzańskich, autora prac o zagospodarowaniu Odry zgłosił doc. dr Józef Byczkowski.

Po odczytaniu nazwisk kandydatów zgłoszonych przez Kuratorium i przez zebranych na sali Członków IZ, przewodniczący Zebrania zaproponował głosowanie jawne *en bloc*. Z propozycją tą nie zgodził się dr Restytut Staniewicz, w związku z czym prof. M. Wojciechowski zarządził głosowanie jawne na poszczególnych kandydatów. W wyniku przeprowadzonego głosowania Walne Zebranie powołało w poczet Członków Instytutu Zachodniego wymienione wyżej osoby.

8. Prof. M. Wojciechowski przekazał przewodnictwo w obradach prof. drowi hab. H. Olszewskiemu, który poddał pod rozwagę zebranych wniosek grupy członków Instytutu Zachodniego w sprawie zmiany nazwy IZ. Wniosek ten wpłynął na ręce Dyrektora Instytutu Zachodniego, prof. A. Czubińskiego w listopadzie 1984 r. Brzmi on następująco:

„W tych dniach mija 40 lat od powołania do życia tajnego Instytutu Zachodniego. Jako członkowie Instytutu, którzy współdziałali przy jego powstaniu, zwracamy się do Pana Profesora z inicjatywą uczczenia zasług twórcy i założyciela tej placówki przez podjęcie starań o nadanie Instytutowi nazwy:

Instytut Zachodni imienia
Zygmunta Wojciechowskiego

Wniosek nasz uzasadniamy następująco: W roku przyszłym Instytut Zachodni obchodzić będzie 40-lecie swego formalnego istnienia. Rocznica ta nabiera szczególnego znaczenia wobec wydarzeń na arenie międzynarodowej, które jak najpełniej wykazują dalszą aktualność problemów, dla których badania powołano Instytut, a które najogólniej nazwać trzeba polską myślą zachodnią. Myśl zachodnia sięga swymi korzeniami około stu lat. Jej obecny kształt wykrystalizowany został w najpełniejszej mierze w olbrzymim dorobku naukowym i działalności całego życia Zygmunta Wojciechowskiego.

Warto w związku z tym pokrótce naszkicować najistotniejsze — naszym zdaniem — fakty z jego życia i jego dzieła od wczesnej młodości do śmierci przed trzydziestu laty. W 1925 r. powierzono Zygmuntowi Wojciechowskiemu katedrę

Historii Państwa i Prawa Polskiego przy Uniwersytecie Poznańskim. Od początku swej drogi życiowej wiąże się ściśle z działalnością środowiska uczonych polskich, głównie poznańskich, którzy zajmowali się historią ziem zachodnich, słowiańszczyzną i stosunkami polsko-niemieckimi. Od początku lat trzydziestych obejmuje w tych badaniach czołową rolę nie tylko w nauce, lecz również w poczynaniach społeczno-politycznych. W 1930 r. przejmując bowiem kierownictwo Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich przy Uniwersytecie w Poznaniu, czyniąc tematykę ziem zachodnich i polsko-niemiecką trzonem tychże wykładów. Rozkwit tej działalności, która odbywała się w kilkudziesięciu ośrodkach Wielkopolski i Pomorza znalazł swe ukoronowanie w ramach tajnych wykładów wygłaszanych w latach 1935 - 1939 na obszarze Prus Wschodnich.

Wiodącą pozycję w dorobku naukowym myśli zachodniej Zygmunt Wojciechowski zawdzięcza głównie swemu dorobkowi w badaniach nad genezą państwa Piastów oraz dziełu *Rozwój terytorialny Prus w stosunku do ziem macierzystych Polski* (Toruń 1933). „Ziemie macierzyste” — pojęcie stworzone przez Z. Wojciechowskiego weszło do trwałego skarbcza nauki polskiej. Co ważniejsze jednak, obecny kształt terytorium naszego państwa odpowiada wiernie pojęciu polskich „ziem macierzystych”.

Idea Polski powracającej na swe ziemie macierzyste między Odrą a Wisłą, której Z. Wojciechowski w okresie przedwojennym był współtwórcą i orędownikiem, nabrała nowego dramatycznego wyrazu w 1939 r. z chwilą agresji Niemiec hitlerowskich na nasz kraj. Nasza klęska w kampanii wrześniowej, którą społeczeństwo polskie słusznie i zgodnie potraktowało jedynie jako przegraną bitwę wielkiej wojny światowej, zmuszała do refleksji nad polskimi celami wojny z Niemcami, nad sensem naszego zbrojnego i samotnego oporu. To też nie należy się dziwić, że już jesienią 1939 r. Zygmunt Wojciechowski w Poznaniu jednocy wokół siebie bliskich mu uczonych, uczniów i działaczy i w tym gronie omysła możliwości polskiego powrotu na nasze ziemie macierzyste. Powrotu, który napaść Niemiec na Polskę paradoksalnie urealniał. W okresie tym związał się z organizacją „Ojczyzna”, wchodził w skład jej kierownictwa i wywiera na jej oblicze polityczne i programowe decydujący wpływ. Zmuszony do opuszczenia Poznania przenosi się do Krakowa, a następnie do Warszawy. W ośrodkach tych z niewiarygodną energią, pomysłowością i konsekwencją organizuje, inspiruje i kieruje na wielu równocześnie polach działania „poczynania społeczne, polityczne i naukowe, przydatne dla skonkretyzowania przewodniej idei „myśli zachodniej”. Wymieńmy tylko z owego okresu czynny udział w tajnych organizacjach księgarstwa, ruchu wydawniczym, wykłady na tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich, Tajnych Wyższych Kursach Dziennikarskich czy bliską współpracę z Biurem Ziemi Zachodnich, Departamentem Informacji i Propagandy Delegatury Rządu, a zwłaszcza Sekcją Zachodnią tego departamentu. Szczególną rolę odegrał Z. Wojciechowski w działalności powstałego w 1941 r. w ramach „Ojczyzny” Studium Zachodniego, sterując jego pracami, inspirując kierunki badawcze oceniając dorobek. Dorobek naukowy i organizacyjny Studium pozwolił na powołanie do życia konspiracyjnego Instytutu Zachodniego stwarzając dlań bazę organizacyjną i umożliwiając podjęcie konspiracyjnej, a następnie jawnej działalności naukowej. Przy czynnym współudziale Zygmunta Wojciechowskiego „Ojczyzna” w dniu 15 listopada 1944 r. przez swego przedstawiciela w Radzie Jedności Narodowej zwróciła się do Przewodniczącego RJN o rewizję Deklaracji Celów Wojennych, przez uzupełnienie postulatów polskich odnośnie do porożennych granic o Prusy Wschodnie, Śląsk Górny i Środkowy z Wrocławiem oraz ujście Odry i Pomorze Zachodnie. Wniosek „Ojczyzny” jak wiadomo, nie tylko nie został rozpatrzony, ale wręcz odrzucony w połowie grudnia 1944 r. przez premiera rządu londyńskiego Arciszewskiego w jego wywiadzie dla prasy brytyjskiej, w którym stwierdził: „Nie chcemy Wrocławia i Szczecina”. W związku z tym 20 grudnia 1944 r. „Ojczyzna” zażądała od Rady Jedności Narodu uchwalenia wniosku o wotum nieufności dla premiera Arciszewskiego. Zygmunt Wojciechowski z właściwą mu przenikliwością i realizmem dostrzegał jak ważne między dwoma obozami o rządu nad powojenną Polską mogą odbić się ujemnie na decyzjach alianckich w sprawach powojennych podstawa naszego bytu narodowego.

W dniach od 4 do 11 lutego 1945 r. obradowała konferencja jałtańska, o której wynikach dowiedzieli się Polacy znacznie później. Tymczasem w dzień po zakończeniu konferencji w dniu 12 lutego 1945 r. Z. Wojciechowski zdobył się na akt wyjątkowej odwagi i mądrości politycznej. W dniu tym zgłosił do dyspozycji premiera E. Osóbki-Morawskiego potencjał tajnego dotąd Instytutu Zachodniego w celu

pomożenia — jak pisał w swym memoriale do rządu — „władzom rządowym, organizacjom społecznym w zakresie potrzeb wewnętrzno-politycznych państwa”. W memoriale tym pisał również:

„Troską Instytutu w bieżącej chwili jest spełnianie zadań wynikających z faktu obejmowania przez Polskę ziem odwiecznie polskich, nie przyłączonych do Polski w latach 1918 - 1919. W szczególności chodzi o:

Zabezpieczenie mienia kulturalnego i instytucji z nim związanych oraz adaptacji tych instytucji do celów polskich.

Obsadę tych instytucji fachowcami mogącymi sprostać ciężącym na nich zadaniom.

Opiniodawstwo w sprawach zagadnień narodowościowych na Z.Z.

Opiniodawstwo w sprawach zagadnień gospodarczych na Z.Z.

Opiniodawstwo w sprawach demograficznych i kolonizacji na Z.Z.”.

Nie były to czcze deklaracje dobrych chęci. Współudział kierowanego przez Z. Wojciechowskiego Instytutu w zasilaniu naszego rządu w wyniki dorobku naukowego jak i fachowców przy zasiedlaniu i zagospodarowaniu Ziemi Odzyskanych, we wspieraniu naszej delegacji na konferencji w Poczdamie, organizacji Rady Naukowej dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych, szerokiej pomocy kadrowej dla organizowanego wówczas Ministerstwa Ziemi Odzyskanych oraz prac kongresowych w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, to najbardziej tylko ewidentne dowody efektywności pomocy zwłaszcza wtedy, gdy realizacja tych potrzeb nie cierpiała zwłoki.

Wyrażamy pogląd, że jednym z czynników integrujących społeczeństwo jest polska myśl zachodnia jako filar polskiej racji stanu. Stwarza to przed Instytutem Zachodnim ponownie wielkie zadanie, podobnie jak to miało miejsce przed czterdziestu laty. Niechaj uzupełnienie nazwy Instytutu imieniem jego twórcy, stanowi nie tylko uznanie dla jego historycznych zasług, lecz i wzorzec dla kontynuatorów jego dzieła”.

List ten podpisali: Antoni Bocheński, Leopold Gluck, Włodzimierz Głowacki, Zdzisław Jaroszewski, Juliusz Kolipiński, Jan Jacek Nikisch, Karol Marian Pospieszalski, Jerzy Schmidt i Edward Serwański.

Prof. H. Olszewski wyjaśnił, iż zaproponowana zmiana nazwy IZ oznacza zmianę statutu IZ. Walne Zebranie zgodnie z art. 50 statutu IZ może dokonać zmiany statutu na podstawie uchwały podjętej większością 3/4 obecnych. Zmiana ta musi być zapowiedziana w rozesłanym przed Zebraniem porządku obrad. Przewodniczący Zebrania, prof. H. Olszewski zaproponował rozważenie przez Walne Zebranie zmiany art. 1 statutu Instytutu Zachodniego.

Następnie głos zabrał prof. J. Pajewski, który oświadczył, iż sprawa zmiany była dyskutowana na posiedzeniu Kuratorium dwa razy: 14 listopada ubiegłego roku i 21 marca 1985 r. Mówca zaznaczył, że propozycja, by Instytutowi Zachodniemu nadać imię Zygmunta Wojciechowskiego spotkała się w czasie dyskusji członków Kuratorium z pewnymi zastrzeżeniami, które jednak nie dotyczyły osoby i zasług Z. Wojciechowskiego; wskazywano jedynie, iż często nadane imię nie odzwierciedla związków danej osoby z działalnością instytucji. Wobec powyższych wątpliwości, jak stwierdził prof. J. Pajewski powstała propozycja prof. Andrzeja Kwileckiego, aby nazwa IZ brzmiała „Instytut Zachodni założony przez Zygmunta Wojciechowskiego”. Propozycja ta została w dniu 14 listopada 1984 r. przyjęta uchwałą większości członków Kuratorium, jednakże wywołała niezadowolone autorów listu. W rezultacie takiego podziału opinii Kuratorium postanowiło przedstawić Walnemu Zebraniu obie propozycje.

Inicjując dyskusję, prof. J. Pajewski przedstawił własny punkt widzenia. Mówca stwierdził, iż prof. Zygmunta Wojciechowski nie tylko powziął myśl założenia tej placówki naukowej i w bardzo trudnych warunkach ją zrealizował, lecz do swojej śmierci kierował Instytutem Zachodnim. Jest to jego wielka zasługa.

Następnie głos zabrał dr Zbigniew Szumowski, który poparł propozycję prof. J. Pajewskiego nadania Instytutowi Zachodniemu imienia Z. Wojciechowskiego podkreślając, iż dla jego pokolenia prof. Z. Wojciechowski jest przykładem

patrioty, który potrafił przekroczyć granice swoich poglądów i ambicji dla dobra ojczyzny.

Jako kolejny dyskutant wystąpił prezes Leopold Gluck, jeden z najstarszych członków IZ, współpracownik prof. Z. Wojciechowskiego jeszcze z okresu przedwojennego. Mówca stwierdził, że mogą co prawda istnieć wątpliwości na tle praktyki nadawania imion różnym instytucjom, lecz przeważają przykłady pozytywne. Związek imienia instytutu z osobą, która stworzyła pewien nurt w nauce, wydaje się być uzasadniony. Ponadto dyskutant zwrócił uwagę, iż stwierdzenie, że instytut został założony przez daną osobę nie jest równoważny z nadaniem imienia, ponieważ prof. Z. Wojciechowski był nie tylko założycielem ośrodka naukowego, lecz także osobą, wokół której krystalizowała się przez wiele lat polska myśl zachodnia. Mówca powołał się na rozprawę Grabskiego, który wskazał, iż już w 1924 r. Z. Wojciechowski w jednym z odczytów we Lwowie nakreślił swą koncepcję polskiej myśli zachodniej. Zdaniem dyskutanta, Zygmunt Wojciechowski stanowi przykład patrioty, który przedkładał interes społeczny nad własny oraz który, co wymaga szczególnego podkreślenia, potrafił przewyciężyć podziały społeczno-polityczne w Polsce, skupiając wokół siebie osoby różnych orientacji, dla których wspólnym celem było dobro ojczyzny. Z. Wojciechowski stworzył Instytut Zachodni trudem swego życia.

Jako następny głos zabrał doc. dr hab. Władysław Korcz, który zauważył, iż 40-lecie Instytutu Zachodniego wyprzedza 40-lecie powrotu Polski na Ziemię Zachodnie i Północne. Fakt ten, zdaniem mówcy, należy powiązać z nadaniem imienia. Dyskutant stwierdził, iż prof. Z. Wojciechowski nigdy nie opuścił ojczyzny i zawsze swą działalność, która odzwierciedliła się w jego dorobku, koncentrował wokół polskich ziem macierzystych. Obok Zygmunta Wojciechowskiego i Teodora Tycy na niwie tej działało wielu innych uczonych jak m. in. Michał Szaniecki, Zdzisław Kaczmarczyk i Janusz Pajewski. Myśl rzuconą przez Zygmunta Wojciechowskiego okazała się niezwykle płodna, a powrót Ziemi Zachodnich i Północnych do Polski nie byłby możliwy bez wysiłku intelektualnego tych badaczy. Mówca opowiedział się za nadaniem IZ imienia Zygmunta Wojciechowskiego.

Kolejnym dyskutantem był dr Hubert Kozłowski, który stwierdził, że kolejne pokolenia potrzebują wzorców — tytanów intelektu, którzy łączą kompetencje intelektualną z moralną i patriotyczną. Ich imię musi widnieć na sztandarach instytucji, kontynuujących ich dzieło. Przedstawiciel młodego pokolenia poznawał Zygmunta Wojciechowskiego poprzez jego dorobek naukowy. Historia, zdaniem dra H. Kozłowskiego, pozytywnie ocenia jego dzieło. Z. Wojciechowski i ludzie, którzy reprezentowali polską myśl zachodnią, stworzyli dla lewicy polskiej podstawy powrotu na Ziemię Zachodnie i Północne. Dlatego, zdaniem mówcy, Instytut Zachodni powinien nosić imię Z. Wojciechowskiego, gdyż stanowi on wzorec moralny, etyczny i naukowy zobowiązujący pracowników IZ oraz członków Towarzystwa, by być godnym tego imienia. Również dr Z. Szumowski poparł zdanie swego przedmówcy.

Jako następny głos zabrał prof. J. Boroń, który zauważył, iż należy rozważyć, jakie sformułowanie „Instytut Zachodni im. Zygmunta Wojciechowskiego”, czy „Instytut Zachodni założony przez Zygmunta Wojciechowskiego” lepiej oddaje powiązania profesora z tą placówką naukową. Według mówcy, jest to problem językowy.

Z kolei dr R. Staniewicz zaproponował nową formułę nazwy, mianowicie „Instytut Zachodni Zygmunta Wojciechowskiego”, powołując się na przykłady podobnych nazw pułków ułańskich w dwudziestoleciu międzywojennym.

Następnie red. T. Kajan zaproponował, by we wniosku uzasadniającym nadanie Instytutowi imienia Z. Wojciechowskiego zwrócić uwagę, iż dla jego gene-

racji imię profesora oznaczało zawsze jedność polskiej myśli i czynu, działalność zgodną z polskimi interesami narodowymi. Ponadto dyskutant zauważył, iż w przypadku uzyskania statusu towarzystwa wyższej użyteczności należałoby do nowego statutu wprowadzić sformułowanie: „Instytut Zachodni założony w roku 1944 przez Zygmunta Wojciechowskiego”. Mówca poparł projekt nadania IZ imienia Zygmunta Wojciechowskiego jako że sylwetka profesora godna jest naśladowania również w czasach obecnych.

Ambasador Wacław Piątkowski zwrócił się z zapytaniem, czy ze statutu IZ wynika idea twórczego rozwijania myśli dla przyszłych pokoleń. W odpowiedzi prof. H. Olszewski przytoczył art. 5, wymieniający cele IZ oraz art. 6 określający, jak je realizować. Przewodniczący tej części Zebrania, uznając dyskusję za zakończoną, poddał pod głosowanie wniosek zawarty w liście skierowanym do Dyrekcji IZ z dnia 11 listopada 1984 r., postulujący nadanie Instytutowi Zachodniemu nadanie imienia Zygmunta Wojciechowskiego. Zebrani przyjęli wniosek jednogłośnie.

9. Przejmując przewodniczenie obradom prof. M. Wojciechowski poinformował zebranych, że Dyrekcja IZ zwróciła się do Kuratorium z prośbą o rozważenie możliwości przekształcenia Instytutu Zachodniego ze stowarzyszenia zarejestrowanego w stowarzyszenie wyższej użyteczności. Przewodniczący Zebrania podkreślił, iż procedura uzyskania takiego statusu jest skomplikowana, ale istnieją nadzieje na zrealizowanie tego zamierzenia; łączą się z tym pewne korzyści, zwłaszcza w sferze finansowej. Prof. M. Wojciechowski zwrócił się do Członków Towarzystwa, by podjęły uchwałę: po pierwsze — o zmianie statusu IZ ze stowarzyszenia zarejestrowanego na stowarzyszenie wyższej użyteczności oraz po drugie — upoważniającą Dyrekcję IZ do podjęcia starań o zmianę statusu.

Zabierając głos W. Piątkowski zauważył, iż poprzez tak sformułowany wniosek statut IZ zostaje zmieniony dwukrotnie; równocześnie opowiedział się, by najpierw zmienić statut Instytutu, a następnie rozpocząć postępowanie w sprawie nadania imienia.

W odpowiedzi prof. M. Wojciechowski zauważył, iż nadanie imienia nie stoi na przeszkodzie zmianie statusu.

Red. T. Kajan stwierdził, że sprawa nadania imienia została w drodze głosowania zaakceptowana już przez Członków IZ, obecnie należy więc rozważyć tylko zmianę statusu. W tym celu dyskutant zaproponował upoważnienie Dyrekcji do wszczęcia odpowiednich starań.

Następnie głos zabrał mgr Włodzimierz Głowacki, który podkreślił, iż nadanie IZ imienia jest zmianą istniejącego statutu, pociągającą za sobą konieczność uzyskania zgody jednostki rejestrującej, natomiast zmiana statusu IZ może nastąpić jedynie mocą decyzji Rady Ministrów. Członkowie Towarzystwa mogą w tej sytuacji jedynie upoważnić Dyrekcję i Kuratorium do podjęcia odpowiednich starań.

Mec. J. J. Nikisch stwierdził, iż zmiana statutu co do nazwy została już przegłosowana; władza rejestrująca może ją zaakceptować lub nie. Mówca uznał uzasadnienie przez projektodawcę wniosku o zmianę statusu na towarzystwo wyższej użyteczności za nieprecyzyjne, stwierdzając jednocześnie, iż z ustawy nie wynika automatycznie zwiększenie środków finansowych, lecz jest to uwarunkowane jedynie wolą potencjalnych sponsorów. Mec. J. J. Nikisch stwierdził ponadto, że środki finansowe IZ może otrzymać nie dokonując zmiany swojego statusu. Mówca szczególnie zaakcentował, iż w momencie, gdy Instytutowi nadany zostanie status towarzystwa wyższej użyteczności, Członkowie IZ pozbawieni zostaną wpływu na kształt statutu. Dyskutant opowiedział się za wnikliwym przygotowaniem wniosku o zmianę statusu.

Jako następny głos zabrał prezes Leopold Gluck, który zadał pytanie, czy istnieje w Polsce podobny precedens związany z placówkami naukowymi PAN. W odpowiedzi prof. M. Wojciechowski podał przykład Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego i Polskiego Towarzystwa Rusycystycznego.

Przewodniczący Zebrania poddał pod głosowanie projekt uchwały Walnego Zebrania, w której upoważnia ono Dyрекcję IZ do podjęcia starań mających na celu uzyskanie przez IZ statusu towarzystwa wyższej użyteczności oraz zapewnia, iż *ex ante* zaaprobuje tę zmianę. Tak sformułowana uchwała została przyjęta przy dwóch głosach przeciwnych i 5 wstrzymujących się.

10. Prof. M. Wojciechowski zamknął obrady, dziękując serdecznie Członkom IZ, gościom zaproszonym na uroczystości 40-lecia IZ za przybycie i aktywny udział w obradach oraz zapraszając na sesję naukową na temat: *Rola Ziemi Zachodnich w rozwoju Polski Ludowej* mającą się odbyć w dniu następnym.

SPRAWOZDANIE Z UROCZYSTOŚCI 40-LECIA POWSTANIA INSTYTUTU ZACHODNIEGO W POZNANIU (21 - 22 III 1985 R.)

W tym roku minęło czterdzieści lat od formalnego powołania dekretem premiera Edwarda Osóbki-Morawskiego z dnia 27 lutego 1945 r. Instytutu Zachodniego jako stowarzyszenia z siedzibą w Poznaniu. Obchody 40-lecia powstania Instytutu Zachodniego, którym towarzyszyły uroczyste posiedzenie, Walny Zjazd Członków Towarzystwa IZ i sesja naukowa nt. *Roli Ziemi Zachodnich w rozwoju Polski Ludowej* stały się okazją do przypomnienia zarówno dorobku naukowego Instytutu i jego roli w życiu politycznym, jak i sylwetki założyciela IZ i pierwszego dyrektora profesora Zygmunta Wojciechowskiego.

W uroczystościach jubileuszowych tej zasłużonej dla nauki polskiej placówki obok pracowników i członków Towarzystwa IZ, w tym członków współzałożycieli, m.in. Antoniego Bocheńskiego, Leopolda Glucka, Włodzimierza Głowackiego i Jana Jacka Nikischa, udział wzięli: Stanisław Kaikus — członek Biura Politycznego KC PZPR, gen. bryg. Edward Łukasik — I sekretarz KW PZPR w Poznaniu, dr Jerzy Filipiak z Wydziału Nauki KC PZPR, Mirosław Słowiński — kierownik Wydziału Nauki KW PZPR w Poznaniu, Alojzy Bryl — przewodniczący Wojewódzkiego Komitetu SD i wicewojewoda poznański, Andrzej Malinowski — wiceprezes Wojewódzkiego Komitetu ZSL w Poznaniu, Augustyn Kogut — wiceprzewodniczący Rady Krajowej PRON i przewodniczący Rady Wojewódzkiej PRON, dr Marian Król — wojewoda poznański, prof. dr hab. Tadeusz Czwojdrak — przewodniczący WRN w Poznaniu, Andrzej Wituski — prezydent miasta, Jan Stryjski — dyrektor Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, gen. dyw. pil. Tytus Krawczyk — Dowódca Wojsk Lotniczych i jego zastępca d/s politycznych gen. bryg. dr Jan Celek, Iwan Bojko — konsul generalny ZSRR i Stanisław Mogiłatow — konsul w Konsulacie ZSRR. Władze Polskiej Akademii Nauk reprezentowali: prof. dr hab. Władysław Markiewicz — wiceprezes PAN i prof. dr hab. Władysław Węgorzek — prezes poznańskiego Oddziału PAN. Na obchody przybyły również delegacje Uniwersytetu im. Karola Marksa w Lipsku pod przewodnictwem prof. dra Waltera Poeggla i Towarzystwa Niemiecko-Polskiego Republiki Federalnej Niemiec z Düsseldorfu z jej przewodniczącym prof. Helmutem Ridderem. Instytut Zachodni gościł także przedstawicieli ośrodków naukowych z nim współpracujących. Prof. dr hab. Antoni Czubiński w wykładzie *Instytut Zachodni — 40 lat w służ-*